

Bobryk, Adam

"Polacy w Gruzji", pod red. Edwarda
Walewandra, Lublin 2002 : [recenzja]

Szkice Podlaskie 12, 151-154

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RECENZJE I OMÓWIENIA

***Polacy w Gruzji*, pod redakcją ks. Edwarda Walewandra, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2002, ss. 406.**

Recenzowana pozycja jest pokłosiem konferencji naukowej zorganizowanej w 2001 r. w Lublinie przez Instytut Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego wraz z Wyższą Szkołą Humanistyczną w Pułtusku, Stowarzyszeniem "Wspólnota Polska" oraz Stowarzyszeniem "Współpracy Polska-Wschód". To kolejna praca z cyklu prezentacji środowisk polskich na Wschodzie dokonywanych przez wymienione wyżej instytucje. Dotychczas ukazały się już pod redakcją ks. Edwarda Walewandra m.in. publikacje dotyczące Polaków w Rosji, Łotwie, Mołdawii, Estonii, Armenii.

Jak zaznaczył we wprowadzeniu redaktor naukowy ks. E. Walewander, tematyka gruzińska odległa jest od naszych spraw bieżących, a przez to mniej budząca zainteresowanie badaczy. Historycznie ten kraj posiada jednak liczne więzi z Polską chociażby przez fakt zesłań Polaków na Kaukaz, jak również migracji do tego regionu w celach zarobkowych. Niegdyś społeczność polska była tam silna i stanowiła część elity intelektualnej kraju, tworząc także wiele własnych instytucji. Obecnie liczba Polaków oscyluje w granicach 3 tys. Od kilku lat powoli odradzają również swoje organizacje i szkolnictwo.

W dwóch częściach („Studia” oraz „Przyczynki”) publikacje swoje zamieściło ponad dwudziestu autorów, zarówno historyków, socjologów, teologów, jak też uczestników zdarzeń i procesów omawianych w tym dziele. Należy odnotować, iż bardzo swobodnie poruszają się oni w interesującej nas tematyce. Praca ubogacona została też poprzez zamieszczenie dokumentacji fotograficznej. Pewnym brakiem jest nieuwzględnienie w druku dokładnej mapy omawianego obszaru. Nie wpływa to jednak w żadnym stopniu na umniejszenie wartości publikacji.

Merytoryczną część książki otwiera artykuł Adama Koseskiego *Polacy w Gruzji. Problematyka kwerendy i główne kierunki badań*. Przedstawił on w perspektywie historycznej przyczyny obecności Polaków w Gruzji, dane statystyczne dotyczące ludności polskiej, wzajemne kontakty kulturalne i dyplomatyczne, a przede wszystkim pewną wspólnotę losów obydwóch narodów. W podsumowaniu A. Koseski wręcz stwierdził „Refleksem bezkonfliktowych kontaktów polsko-gruzińskich jest nader przyjazny stosunek Gruzinów do Polaków”. Jak wynika z badań nad świadomością historyczną środowiska akademickiego w Tbilisi, Polacy uzyskali aż 73% ocen pozytywnych, plasując się po Włochach i Brytyjczykach.

Kolejnym artykułem jest tekst Elżbiety Later-Chodyłowej *Polacy i Polonia w Gruzji. Zarys tematyki i podejścia badawczego*. Dość wnikliwie zarysowane zostały w nim uwarunkowania życia i działalności Polaków w tym kaukaskim kraju. Jednocześnie zanalizowane zostały metody badań nad środowiskiem polskim. W konkluzji autorka stwierdziła, iż problematyka ta wymaga podejścia interdyscyplinarnego.

Dość obrazowo ukazane zostały relacje między naszymi narodami przez Wojciecha Materskiego, który opisał *Pięćset lat kontaktów polsko-gruzińskich*. Zwraca on uwagę, iż obecnie, pomimo poprawnych stosunków międzypaństwowych, zawierane umowy nie są wypełniane treścią.

W odróżnieniu od poprzednich autorów, którzy przedstawiali różne aspekty życia Polaków na interesującym nas terytorium, Marek Ingot SJ skoncentrował się na pewnym wycinku historycznym opisując *Misje jezuitów polskich i francuskich od połowy XVII w. do początku XIX w. w Gruzji i Azerbejdżanie*. Według jego opinii nie osiągnęły one nigdy większych rozmiarów, aczkolwiek kilku z zakonników polskich, którzy tam apostołowali, należy do najwybitniejszych misjonarzy, których zakon wydał w Polsce.

Losy Polaków-wojskowych służących w armii carskiej na terenie Gruzji w XIX i na początku XX wieku ukazał Grzegorz Piwnicki. Wielu z nich zapisało się bardzo pozytywnie w pamięci Gruzinów. Wynikało to w dużej mierze z wkładu, jaki wnosili oni w rozwój Gruzji.

Gruzja i Gruzini w percepcji Polaków w XIX i na początku XX w. to kolejny artykuł znawcy dziejów Kaukazu Andrzeja Chodubskiego. Wyraziście przedstawił on dążenia do wzajemnego poznania i zrozumienia obydwu narodów.

Pewnym uzupełnieniem tego tekstu jest inna publikacja pt. *Polskie badania geografii Kaukazu od XVIII do XX w.* autorstwa Andrzeja Furiera. Jest to o tyle istotne, że to właśnie Polacy kierowali pracami kartograficznymi przy opracowywaniu pierwszych dokładnych map Kaukazu, jak też brali udział w wielu wyprawach mających na celu poszerzenie wiedzy o tym regionie.

Maria Filina poświęciła natomiast swoje rozważania twórczości Polaków. Kwestia ta została dość szczegółowo przedstawiona w artykule *Dorobek literacki zesłańców polskich na Kaukazie w XIX w.* W konwencję tą wpisuje się również publikacja Danuty Ossowskiej *Znaki porozumienia. Mateusz Gralewski i Kazimierz Łapczyński wobec kultury gruzińskiej*.

Artykuł Mirosława Cygańskiego *Narody Zakaukazia-Ormianie i Gruzini w walce o niepodległość z zagrożeniami zaborców-Turcji i bolszewickiej Rosji sowieckiej w latach 1918-1921* nie jest bezpośrednio związany z sytuacją Polaków w tym regionie. Niemniej daje on pewną wiedzę co do szerszych procesów, mających też pewne konsekwencje dla warunków

funkcjonowania ludności polskiej. Swoistym uzupełnieniem tej tematyki jest tekst Jacka Knopka *Repatriacja polskich uchodźców cywilnych i wojskowych z Gruzji przez Grecję i Bliski Wschód w latach 1919-1922*.

Dość mało znane fakty dotyczące stosunków polsko-gruzińskich opisuje Marek Mądzik. Przybliżył on *Działalność przedstawicielstwa Rzeczypospolitej Polskiej na Kaukazie w latach 1918-1920*. Jak wynika z tekstu, władze odrodzonego państwa polskiego z dużą rezerwą podchodziły początkowo do powstających nowych państw na Kaukazie. Sytuacja ta zmieniła się po 7 lutym 1920 r., gdy RP uznała niepodległość tych krajów. Stan ten nie trwał jednak długo, gdyż tereny te w krótkim czasie utraciły suwerenność na skutek działań bojowych Armii Czerwonej.

Ciekawe zestawienia dotyczące odbioru jednego z najlepszych polskich pisarzy przedstawił Marcei Kosman w artykule *Recepcja twórczości Henryka Sienkiewicza w Gruzji*. Wynika z niego, iż tylko niewielka część twórczości pisarza nie została wydana w tym kraju na przestrzeni wieków.

Ważne informacje dotyczące obecnego stanu świadomości narodowej zawarła Patrycja Prześlakiewicz w swojej publikacji *Tworzenie tożsamości przez Polaków z Gruzji Południowej*. Ludzie przyznający się do polskości, na tamtym terenie są już 6-7 pokoleniem urodzonym i wychowanym na ziemi gruzińskiej. Niemniej żywa jest w nich świadomość polskich korzeni oraz duma ze swego narodowego pochodzenia, pomimo tego, że wiele elementów tradycji etnicznej i język zostały zatracone.

Bardziej szeroko potraktowała powyższe zagadnienie Justyna Doboszyńska. Przedstawiła ona *Wyobcowanie i drogi odnajdowania korzeni – na przykładzie tbiliskiego środowiska polonijnego*. Duży wpływ na współczesne życie Polaków oraz ich położenie wywarło 70 lat panowania władzy radzieckiej w Gruzji. Następował wtedy proces wyobcowania wynikający przede wszystkim z uniemożliwienia swobody kontaktów, zrzeszania się i ogromnego zastraszenia przed manifestowaniem swojej tożsamości etnicznej i religijnej. Podstawowym nośnikiem wartości wiążących się z polskością – jak zauważa Doboszyńska – były środowiska rodzinne oraz Kościoł. Istotne zmiany w życiu społeczności polskiej zaczęły też zachodzić od połowy lat 90., kiedy to nastąpiło odrodzenie narodowe Polaków.

Bliżej tę ostatnią kwestię naświetliła Larysa Metreweli, publikując artykuł *Z dziejów Związku Polaków w Gruzji "Polonia"*. Organizacja ta, obecnie nosząca nazwę Związek Kulturalno-Oświatowy Polaków w Gruzji "Polonia", zainicjowana została w listopadzie 1994 r., a formalne powstanie datuje od 9 lutego 1995 r. Aktualnie zrzeszonych jest tam ponad 700 osób, z czego blisko 80% członków ma wykształcenie wyższe. Podjęto też szereg inicjatyw z zakresu nauki języka polskiego, promocji kultury, kontaktów z Macierzą oraz ochrony zdrowia. Jak stwierdziła Metreweli dla środowiska

polskiego „Polska to marzenie o raju płynące przez Kaukaz i przez pamięć przodków”.

Bardziej szczegółowo *Działalność kulturalno-naukowa Związku Polaków w Gruzji „Polonia”* została omówiona przez Irakli Dzulabaszwilego. Jak zaznaczono, wcześniej duże znaczenie dla zachowania polskości miała przynależność do Kościoła katolickiego. Współczesne życie religijne przedstawił w artykule *Duszpasterstwo Polaków w Gruzji dzisiaj* ks. Adam Ochał. Co prawda na skutek zaleceń z Watykanu po 1992 r. znacznie ograniczono używanie w liturgii różnych języków, w tym polskiego, wzmacniając obieg gruzińskiego, ale wśród 14 duchownych jest aż 8 Polaków, co ma znaczący wpływ dla wprowadzania do Kościoła nowych form duszpasterskich.

Andrzej Chodubski opisując *Polski mit Gruzji i Gruzinów* stwierdził, iż w relacjach polsko-gruzińskich mity i stereotypy funkcjonują w wyjątkowo pozytywnych konotacjach. W efekcie wzajemna sympatia między narodami doprowadziła do licznych ogniw zrozumienia i współpracy. Artykuł ten jednocześnie zamyka Część I „Studia”.

W Części II „Przyczynki” znacznie skromniejszej objętościowo, opublikowano luźniejsze refleksje czy też rozmowy z osobami uczestniczącymi w życiu polskiej społeczności. Znalazły się tam wypowiedzi Walentyny Szczekowskiej *Z życia Polaków w Abchazji* (oprac. Włodzimierz Osadczy), Jurija Woronowa *Z dziejów Polaków w Abchazji* (zanot. Wanda Marcinkiewicz), ks. Jana Śnieżyńskiego *Z doświadczeń tbilskiego duszpasterza* (rozm. Włodzimierz Osadczy).

Cała publikacja zakończona jest zaś wykazem autorów z biogramami, indeksem osobowym oraz indeksem geograficznym.

Książka *Polacy w Gruzji* jest pozycją bardzo wartościową i należy ocenić ją bardzo wysoko. Opracowana została pod względem metodologicznym bez zarzutu. Redaktor naukowy zadbał o wszechstronne zestawienie zagadnień i reprezentację środowisk. Analiza zaś opiera się na poważnej bazie źródłowej. Pozycja ta zapewne wejdzie na trwałe do polskiej historiografii i stanie się przyczynkiem do dalszych badań nad Polakami zamieszkującymi Kaukaz. Ułatwi ona też niewątpliwie szerszą popularyzację zagadnień związanych z życiem społeczności polskich poza granicami kraju. Pozycję tę można polecić jako lekturę do zajęć prowadzonych z zakresu socjologii grup etnicznych, jak też historii powszechnej.

Adam Bobryk

Instytut Nauk Społecznych Akademii Podlaskiej w Siedlcach